

CİHAD KAVRAMI VE CİHADIN ÇEŞİTLERİ

Dr. Muhlis AKAR

I- Konunun Plânı

A-Cihad kavramı ve Tanımı

B-Cihad'ın Çeşitleri ve Vasıtaları

1.Nefse Karşı Cihad

2 Şeytana Karşı Cihad

3.Düşmana Karşı Cihad

4.Sözle yapılan cihâd

5.Malla Yapılan Cihad

6.Canla Yapılan Cihad

7.İlimle Yapılan Cihad

D-Cihadla Kıtıl Arasındaki Fark

E- Cihad- Tebliğ ilişkisi

F-Değerlendirme Ve Sonuç

II- Konunun Açılımı Ve İşlenişi

Konuya cihad kavramı açıklanarak başlanır. Daha sonra ilgili âyet ve hadislerle cihadın çeşitleri anlatılır. Bu arada cihad ile kıtal kavramları arasındaki önemli farka değinilir. Vaazın akışı içerisinde günümüz açısından cihadın en önemli şeklinin, İslam'ın yaşanması, yaşatılması ve insanlara doğru bir şekilde ulaştırılıp öğretilmesi olduğunun özellikle altı çizilir.. Vaazın sonuna doğru genel bir değerlendirme yapılarak konunun anlatımı tamamlanır.

III- Konunun özet sunumu

Sözlükte; gayret etmek, bir işi yapabilmek için bütün imkanları kullanmak anlamına gelen “cihâd” kavramı; Kur'ân-ı Kerim ve hadis-i şeriflerde; dini öğrenmeyi, öğretmeği, dini tebliğ etmeyi, dinin emir ve yasaklarına uymayı, haram ve günahlara karşı nefis ile mücadele etmeyi, İslam'ın bilinmesi, tanınması, yaşanması ve yücelmesi için çalışmayı ifade ettiği gibi, Allah yolunda Müslümanlara savaş açan İslam düşmanlarıyla cihad etmeği de ifade eder. “Allah yolunda hakkıyla cihad edin”¹ âyeti bütün bunları kapsar.

---

1 Hac, 22/78.

İslâm bilginleri cihadı farklı yönleriyle şöyle tanımlamışlardır: Cihad; “Hak dine davet etme faaliyetidir”², “Şeytana ve nefsin kötü arzularına karşı verilen savaştır”³, “Düşman karşısındaki savunmada bütün gücünü kullanmaktır”⁴, Allah’a kulluk etmek, Allah ve Resulünün koyduğu ölçüleri insanlara tebliğ etmek, ülkesini her türlü tehlikeye ve saldırıya karşı savunmaktır.⁵

Kısaca cihad, iman edip sâlih ameller işlemek, İslam’ı öğrenmek ve öğretmek, fitne ve fesadı önlemek, güven ve huzuru sağlamak, İslam toplumunun ve tüm insanlığın yararına olacak bilimsel çalışmalar yapmak, ticari ve ekonomik faaliyetlerde bulunmak, İslâm’ı öğrenmek, yaşamak başkalarına öğretmek, iyiliklerin yayılıp, kötülüklerin ortadan kalkması için çalışmak, nefsi kötülüklerden ve haramlardan alıkoymak, nefsin kötü arzularına ve şeytana karşı mücadele etmek ve gerektiğinde saldırgan düşmana karşı ülkesini, vatanını, maddi ve manevi değerlerini korumaktır.

Yukarıda verilen tanımlara dikkat edildiğinde görülecektir ki, İslâm’da cihadın; nefis terbiyesinden, toplumsal görev ve sorumlulukların yerine getirilmesine kadar çok farklı yönleri vardır. Cihadın en son şekli olan savaş ise, ancak zorunlu hallerde başvurulabilecek bir yöntemdir ve Kur’an’da “kıtal” kelimesiyle ifade edilmektedir. Sevgili peygamberimiz: “Ey İnsanlar, düşmanla savaşmak üzere karşı karşıya gelmeyi temenni etmeyiniz. Allah’tan, sizi savaştan korumasını isteyiniz. Düşmanla karşılaşınca da sabrediniz”⁶ buyurmuşlardır.

Cihâd üç kısma ayrılır:

1) Sözle yapılan cihâd: “kâfirlere boyun eğme ve Kur’an ile onlara karşı büyük cihadda bulun”⁷ âyeti bunun delilidir. Kur’an’ı ve ahkâmını öğrenmek, öğretmek ve İslâmı herkese anlatmak bu tür bir cihaddır.

2) İman edip sâlih ameller işleyerek, kendini günah olan söz, fiil ve davranışlardan alıkoyarak nefis ile cihad: “Kim (nefsiyle) cihâd ederse o ancak kendisi için cihâd etmiş olur.”⁸ âyeti bunun delilidir.

3) Mal ve can ile Allah yolunda cihâd: Bu, İslâm’a ve Müslümanlara saldıranlara karşı malı ve canı ile fiilen savaşmak şeklinde olur. “Gerek hafif gerekse ağır (silahlarla) hep birlikte savaşa çıkın. Mallarınızla ve

2 Seyyid Şerif el-Cürcanî, et-Tarifât, s.80.

3 Abdülkerim Zeydan, el-Mufassal, IV, 272-273.

4 Ragıb el-İsfehanî, el-Müfredat, s. 101.

5 Bk, D.İ.A, Cihad Mad. VII, 528.

6 Buhari, “Cihad”, 112, 156.

7 Furkân, 25/52.

8 Ankebût, 29/6.

canlarınızla Allah yoluna cihâd edin..”⁹ âyeti bunun delilidir. İslâm; savaşı ancak saldırı olunca müdafa olarak meşrû görür.

Peygamber (s.a.v) “müşriklerle elinizle ve dillerinizle cihâd edin”¹⁰, “Mücâhid nefsiyle savaşıdır”¹¹ hadisleriyle sözlü, fiili ve nefisle yapılan cihada işaret etmiştir.

O halde bir Müslüman, dininin emir ve yasaklarını öğrenip ona göre yaşamakla, öğrendiklerini başkalarına öğretmekle, iyiliği emredip kötülükten sakındırmakla, İslâm'ı tebliğe çalışmakla ve gerek nefisine ve gerekse dış düşmanlara karşı mücadele vermekle hep cihad etmiş olmaktadır.

Görüldüğü gibi İslâm, "cihad"ı savaştan ibaret görerek dar kalıplara sıkıştırmamış, sınır ve boyutlarını çok geniş tutmuştur. İlahî gerçekleri insanlara anlatmayı, bu uğurda çile çekmeyi, yeri geldiğinde zalimin yüzüne haksızlığını açıkça dile getirmeyi de cihad saymıştır. Öte yandan ilmen insanlara faydalı olmayı; mal ile Allah'ın dinine destek sağlamayı; hakkı, iyiliği ve güzelliği tavsiye etmeyi İslâm'ın en üstün ibadetlerinin başında gelen cihadın şümûlüne almıştır. Böylece hiç kimsenin bir bahaneyle bu faziletten mahrum kalmamasını sağlamıştır. Cihadla ilgili âyet ve hadislere bakıldığında, cihad kelimesiyle amaçlananın, sadece savaş olmadığı, aksine bunların pek çoğunda cihadla kastedilenin hayatın her safhasıyla ilgili iyilikleri gerçekleştirmek için gayret etme, çalışma ve kötülüklerle mücadele olduğu görülecektir.

Şüphesiz günümüz açısından cihadın en önemli şekli, İslam'ı insanlara doğru bir şekilde ulaştırmaktır. İnanıp inanmamak, kabul edip etmemek kişilerin kendilerinin bileceği bir şeydir. Kur'an-ı Kerim'de tebliğden ve imandan söz eden âyetlerden bu husus apaçık anlaşılmaktadır.

IV- Konu işlenirken başvurulabilecek bazı ayetler

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ

“Ey peygamber! Kafirlerle ve münafıklara karşı cihat et ve onlara karşı çetin ol...”¹² anlamındaki âyette Peygambere emredilen münafıklarla savaş, "kıtâl" anlamında savaş değildir.¹³ Âyetteki cihâd kavramı;

9 Bakara, 2/41.

10 Ahmed, III,153.

11 Ahmed, VI,20

12 Tevbe, 9/73, Tahrîm, 66/9.

13 bk. Yazır, Hamdi, Hak Dîni Kur'ân Dili, IV, 2591, Ensâr Neşriyat, İstanbul, 1971.

münafıklarla hak uğrunda dil ile mücadele etmek, İslam gerçeği ile ilgili delilleri anlatmak, fitne ve fesatlarına engel olmak¹⁴ anlamındadır.

Furkân suresinin,

فَلَا تُطِيعِ الْكَافِرِينَ وَجَاهِدْهُمْ بِهِ جِهَادًا كَبِيرًا

Öyleyse kafirlere itaat etme, onlara karşı Kur'an'la büyük bir cihad yap!"¹⁵ bu âyetinde kâfirlere karşı Kur'an'la büyük bir cihadın yapılmasının emredilmesi¹⁶, cihadın özellikle fikrî boyutuna vurgu yapmaktadır. Demek ki asıl büyük cihad, fikrî planda yapılacak olan cihaddır. Allah'ın rızasını kazanmak için çalışanlara, ona ulaştıracak yolların gösterileceğini vadeden ayette¹⁷ gösterilen bu çabaların da cihad olarak nitelendirilmesi de çok dikkat çekicidir.

Cihâdın "harb, gazâ ve kîtâl" anlamında fiilî bir savaş şeklinde uygulanabilmesi için meşru bir savaşın olması gerekir. Savaş ise ancak saldırı olduğu zaman meşru olur.

وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ

"Sizinle savaşanlara karşı Allah yolunda siz de savaşın..."¹⁸

وَقَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ كَمَا تَلُونَهُمْ كَافَّةً

"Sizinle top yekun savaşmışları gibi siz de müşriklerle top yekun savaşın"¹⁹ anlamındaki âyetler ve benzerleri bunun delilidir.

وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ

"Allah uğrunda hakkıyla cihat edin..."²⁰ anlamındaki âyetlerde geçen "Allah yolunda cihâd" emri, hem İslam düşmanlarıyla meşru bir harp çıktığında savaş araç gereçleriyle fiilen savaşmayı hem İslam'ın hükümlerini bizzat uygulamayı, nefsi kötülüklerden ve haramlardan alıkoymayı, hem de İslam'ın bilinmesi, yücelmesi ve hükümlerinin uygulanması için gösterilen sözlü, ekonomik ve her türlü çabayı ifade eder.

Not; Bu konuda geniş bilgi için şu âyetlere de bakılabilir: Bakara, 2/190, 193,208, 218, 244; Nisâ, 4/76,84,90, 95,96,114; Enfâl,

14 Beydâvî, Kâdî Abudullah b. Ömer, Envârü't-Tenzîl ve Esrârü't-Te'vîl, III 158, (Mecmûatü'n Mine't-Tefâsîr içinde); Hâzin, Ali b. Muhammed, Lübâbü't-Te'vîl fî Meânî't-Tenzîl, III 158-159, (Mecmûatü'n Mine't-Tefâsîr içinde)

15 Furkan, 25/52

16 Furkan, 25/52

17 Ankebut, 29/69

18 Bakara, 2/190.

19 Tevbe, 9/ 36.

20 Hac, 22/78.

8/39,74,61;Tevbe, 9/ 12, 36,73; Hac, 22/39-40; Hucûrât, 49/9-10; Tahrîm, 66/9;

V- Konu işlenirken başvurulabilecek bazı hadisler

المجاهدُ مَنْ جَاهَدَ نَفْسَهُ

"Mücâhid, nefsi ile mücadele eden kimsedir"²¹

جَاهِدُوا الْمُشْرِكِينَ بِأَمْوَالِكُمْ وَ أَنْفُسِكُمْ وَ أَلْسِنَتِكُمْ

"Müşrikler ile mallarınız, canlarınız ve dilleriniz ile cihat edin"²²

عَنْ عَائِشَةَ عَنْهَا قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ نَرَى الْجِهَادَ أَفْضَلَ الْعَمَلِ أَفَلَا نُجَاهِدُ قَالَ لَكُنَّ أَفْضَلُ
الْجِهَادِ حَجُّ مَبْرُورٌ

"Hz. Aişe, ey Allah'ın elçisi! Biz amellerin en fazîletlisinin cihat olduğunu görüyoruz. Biz cihat yapmayalım mı? diye sorar. Bunun üzerine Hz. Peygamber, "Cihâdın en fazîletlisi makbul bir hacdır" buyurur.²³

Şu hadis de anne-babaya hizmetin cihat olduğunu ifade etmektedir:

عن عبد الله ابن عمرو قال جاء رجل إلى النبي يستأذنه في الجهاد فقال ألك والإدان قال
نعم قال ففيهما فجاهد

Abdullah ibn Amr anlatıyor: Bir sahâbî Hz. Peygambere geldi ve ondan cihâda (savaşa) katılmak için izin istedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber ona, "Annen-baban var mı" diye sordu, Adamın "evet" demesi üzerine, "Sen onlara hizmet ederek cihâd et" buyurdu.²⁴

فَمَنْ جَاهَدَهُمْ بِيَدِهِ فَهُوَ مُؤْمِنٌ وَ مَنْ جَاهَدَهُمْ بِلِسَانِهِ فَهُوَ مُؤْمِنٌ وَ مَنْ جَاهَدَهُمْ بِقَلْبِهِ
فَهُوَ مُؤْمِنٌ وَ لَيْسَ وَرَاءَ ذَلِكَ مِنَ الْإِيمَانِ حَبَّةٌ خَرْدَلٍ

" ... Kim, (emredilmedikleri şeyleri yapanlar ve yapmadıkları şeyleri söyleyenler ile) eliyle cihat ederse o mümindir, kim onlarla diliyle cihat ederse mümindir, kim onlarla kalbi ile cihat ederse mümindir, bunun dışında hardal tanesi kadar iman yoktur"²⁵ anlamındaki hadis İslam'ı tebliğ

21 İbn Hıbbân bi Tertîbi İbn Belbân, Siyer, Fedâilü'l-Cihâd, X, 484, No: 4624;Tirmizî, Fedâilü'l-Cihâd, 2, IV, 165.

22 Ebû Dâvûd, Cihâd, 17, III, 22, No: 2504; Ahmed, III, 124; Nesâî, Cihâd, 3, VI, 7.

23 Buhârî, Cihâd, 1, III, 200. Bir başka rivayet şöyledir: "Hz. Aişe, Hz. Peygamberden cihat etmek için izin istedi. Hz. Peygamberi, ona, "Sizin cihâdınız, hacdir" buyurdu. Buhârî, Cihâd, 63, III, 270.

24 Müslim, Birr, 5, III, 1975; Tirmizî, Cihâd, 2, IV, 191-192, No: 1671; bk, Nesâî, Cihâd, 5, 6, VI, 10-11.

25 Müslim, İman, 80; I, 70.

etmenin, hakkı ve doğruyu söylemenin ve anlatmanın da en büyük cihat olduğunu ifade etmektedir:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ لَا تَتَمَنَّوْا لِقَاءَ الْعَدُوِّ وَأَسْأَلُوا اللَّهَ الْعَافِيَةَ

"Ey insanlar! Düşmanla karşılaşmayı arzu etmeyiniz, Allah'tan sağlık isteyiniz..."²⁶ anlamındaki hadis ile barış teşvik edilmektedir, çünkü İslam'da barış, esastır. Savaş; ancak barış, huzur ve güveni sağlamak, fitne, fesat ve zulmü durdurmak; iman ve ibadet etme, dini anlatma, seyahat etme, mülk edinme ve benzeri temel hakların ihlalini; vatana, mala, cana, ırza ve mukaddes değerlere yapılan saldırıları önlemek ve yok etmek için en son çare olarak meşru olur.

أَمَرْتُ أَنْ أُقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَشْهَدُوا أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ

"Ben, Allah'tan başka ilah yoktur, Muhammed Allah'ın kulu ve elçisidir diye şahadet edilinceye kadar savaşmakla emrolundum"²⁷ anlamındaki hadisler ve benzerleri, Müslümanlara hayat hakkı tanımayan, onlara saldıran ve savaş açan müşriklerle ilgilidir.²⁸ Bu noktada müşriklerle müşrik olmayan fakat aynı konumda olan kafirler arasında da bir fark yoktur.

إِنَّ الْمُؤْمِنَ يُجَاهِدُ بِسَيْفِهِ وَ لِسَانِهِ

"Mümin, kılıcı ve dili ile cihad eder"²⁹

مَنْ قَاتَلَ لِتَكُونَ كَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ

"Kim Allah'ın kelimesinin yücelmesi için savaşırsa o, Allah yolundadır"³⁰

جَاهِدُوا الْمُشْرِكِينَ بِأَمْوَالِكُمْ وَ أَنْفُسِكُمْ وَ أَلْسِنَتِكُمْ

"Müşrikler ile mallarınız, canlarınız ve dilleriniz ile cihad edin"³¹

VI- Yaralanılabilecek diğer bazı kaynaklar

1. Ahmet Özel, Cihâd, DİA, VII, 528, İstanbul, 1993.

26 Müslim, Cihâd, 20, II, 1363; bk. Buhârî, Cihâd, 112, 156; Ebû Dâvûd, Cihâd, 89.

27 Ebû Dâvûd, Cihâd, 104, III, 101

28 Bu konuda geniş bilgi için bk. Altuntaş, Halil, İslam'da Din Hürriyetinin Temelleri, s. 58-72, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2001.

29 Ahmed, III, 456

30 İbn Hıbbân bi Tertîbi İbn Belbân, Siyer, Fedâilü'l-Cihâd, X, 493, No: 4636; Buhârî, Cihâd, 15, III, 206; Ebû Dâvûd, Cihâd, 26, III, 31, No: 2517; Nesâî, Cihâd, 21, VI, 23..

31 Ebû Dâvûd, Cihâd, 17, III, 22, No: 2504; Ahmed, III, 124; Nesâî, Cihâd, 3, VI, 7.

2.Mehmet Zihni Efendi, Nimet-i İslam, s. 939, İslam Mecmuası Yay. İstanbul, 1986.

3. Bûtî, Ramazan, el-Cihâd fi'l-İslâm,Dâru'l-Fikri, Beyrut, 1993.

4.Şibay, Halim Sabit, Cihâd, İslam Ansiklopedisi, III, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1977.

5.Kurtubî, Muhammed b.Ahmed, el-Câmi' Li Ahkâmi'l-Kur'ân, XIII, 365, Beyrut, tarihsiz.

6.Beydâvî, IV, 450; Hâzin, IV; 450.

7.Nesefî, Abdullah b. Ahmed, Medâriku't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl, IV, 450, (Mecmûatü'n Mine't-Tefâsîr içinde) baskı yeri ve tarihi yok.

8.Altuntaş Halil, İslam'da Din Hürriyetinin Temelleri, s. 58-72, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2001